

ARTA PRERAFELITĂ ÎN CONTEXTUL SOCIO-POLITIC EUROPEAN AL SECOLULUI AL XIX-LEA

Loredana GĂDĂLEAN

Abstract

The article wants to place the prerafaelite movement in the cultural and socio-political context in the middle of 19th century, a century especially marked by 1848's European revolutions. We present the main personalities, the movement's programme and its importance for the following evolution of European art.

Doctrina artistică prerafaelită a fost conturată de șapte tineri reuniți într-o societate secretă, întemeiată la Londra în anul 1848, care a funcționat efectiv aproape cinci ani. Acest grup artistic era format din studenți la Academia Regală (instituție a cărei autoritate patrona standardele artei britanice la momentul respectiv) și din prieteni ai lor, animați de spiritul revoluționar care cuprinsese întreaga Europă în perioada cunoscută ca Anul revoluțiilor. Anul 1848 a fost marcat de destrămarea majorității dinastiilor europene și de reforme inspirate de idealul justiției sociale lăsat moștenire de Revoluția franceză. În același an, Karl Marx și Friedrich Engels lansau Manifestul Comunist, care anticipa decăderea capitalismului și întemeierea societății socialiste.

În Marea Britanie evenimentele au fost mai puțin dramatice și nu au vizat destrămarea monarhiei, deși regina Victoria, încoronată în 1837, nu avea siguranța tronului și nu era încă atât de populară pe cât a devenit mai târziu. Manifestările sociale și spiritul reformist atotcuprinzător în epocă au constituit fundalul favorabil pentru exprimarea revoluției artistice inițiate de Frăția prerafaelită, chiar dacă fără prea mare amploare la momentul de început. Mișcarea născută din entuziasmul celor câțiva tineri a avut o influență majoră în formarea unei concepții originale în pictură, care a inițiat schimbări cu efect semnificativ în artele plastice după a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Arta prerafaelită a inițiat revoluția picturii moderne, aflată în plin proces după a doua jumătate a secolului al XIX-lea, continuând cu Impresionismul francez în secolul al XX-lea.

Arta engleză era dominată încă de la începutul secolului al XIX-lea de o serie de personalități care și-au pus amprenta pe expresia artistică a momentului: J.M.W. Turner trata natura într-o viziune romantică, William Blake în manieră spirituală sau mistică. Până la formarea Frăției prerafaelite în 1848, exista o anumită incertitudine în privința stabilirii programelor artistice și a direcțiilor de urmat în artele vizuale. Era necesară impunerea unor standarde cu rol de orientare. Nu se poate spune că Frăția prerafaelită s-a încadrat în contextul de stabilire clară a cadrelor ideologice. Arta prerafaelită pare a fi preocupată de o nouă formă de realism, în parte motivată spiritual, în parte prezentând aspecte de actualitate în epocă. Una din dificultățile cu care se confruntă studiul artei prerafaelite derivă din adoptarea și, în final, asimilarea ei de către pictura victoriană târzie, ceea ce face imposibil de distins picturile pur rafaelite de cele influențate de mișcare și de cele care au preluat tehnicile și filosofia mișcării pentru inițierea altor curente.

Anul 1848, supranumit "anul revoluțiilor" are o importanță deosebită în istoricul prerafaelitismului. Printre evenimentele numărate în anul de transformări istorice europene figurează întrunirea de la Kennington Common, de pe 10 aprilie, organizată de un grup a cărui deviză o constituia reforma parlamentară, susținută de mai mult de cinci milioane de semnături.

Deși mobilizarea trupelor a împiedicat grupul de manifestanți să mășăluiască spre Westminster, întrunirea a atras aproximativ 100.000 de persoane, printre care doi tineri studenți la Academia Regală, respectiv William Holman Hunt și John Everett Millais, inspirați de crezul revoluționar. Întâlnirea lor a marcat începutul prerafaelismului. Al treilea membru important al Frăției a fost Dante Gabriel Rossetti, de asemenea pictor, admirator al poemelor lui Keats. Aceștia li s-au adăugat William Michael Rossetti (fratele lui Dante Gabriel), Thomas Woolner, Frederic George Stephens și James Collinson, împreună fiind cei șapte membri fondatori ai Frăției prerafaelice.

La înțelegerea mișcării contribuie comentarea unor aspecte importante care țin de istoria și societatea victoriană. Marea revoluție industrială, începută în Marea Britanie în secolul al XVIII-lea s-a reflectat până la începutul secolului al XIX-lea în dezvoltarea standardelor de viață și în extinderea puterilor Imperiului britanic peste tot în lume. Superioritatea și aroganța rezultate în urma acestei expansiuni au creat o societate divizată, cu o structură rigidă de clasă. Această separare a accentuat izolarea aristocrației de clasa muncitorilor, dar, a condus, totodată, la apariția clasei de mijloc, al cărei ideal de ascensiune a concentrat o mare doză de energie pusă în slujba reformelor. Astfel, clasa de mijloc și cea de jos erau mobilizate de aceeași motivație, și anume dorința de schimbare.

Este demn de amintit că anul 1848 a coincis cu publicarea primului *Manifest Comunist* de către Marx și Engels și că *Originea Speciilor* a lui Darwin apărea la doar zece ani mai târziu. Aceste două publicații au marcat profund mentalitatea victoriană târzie. În contextul artei momentului, efectul șocant al lucrării lui Darwin asupra certitudinilor credinței creștine a stimulat o nouă curiozitate intelectuală cu referire la originea vieții și la natura artei. În acest timp, peisajul citadin era modificat de progresul industrial. Explozia demografică în marile orașe a condus la construirea de locații cu destinație religioasă, care, o dată cu apariția lor, au dezvoltat stilul gotic victorian în Marea Britanie. Acest proces a inițiat Bătălia stilurilor-medieval în opoziție cu cel clasic. Era, totodată, începutul epocii aburului, - aventura călătoriilor pe calea ferată și fabricile industriale alimentate cu abur - care a furnizat alte motivații pentru schimbare și entuziasmul pentru nou. Societatea modernă era în expansiune, iar personalitățile vizionare care anticipaseră transformările sociale participau activ la experimentarea lor. În paralel cu dezvoltarea economică, viața intelectuală a țării se afla în plină manifestare energetică. Efectele culturale și sociologice, ca și oportunitățile de dezvoltare a standardelor de viață au fost ilustrate în lucrarea lui John Stuart Mill *Principles of Political Economy*. Scrierile lui Charles Dickens, *Oliver Twist*, *David Copperfield*, *Little Dorrit*, reflectau privațiunile clasei sociale inferioare, în timp ce reprezentantele familiei Brontë concepeau câteva din cele mai de seamă romane ale epocii victoriene: Emily, *Wuthering Heights* (1847), Charlotte, *Jane Eyre* (1847), iar Anne, *The Tenant of Wildfell Hall* (1848). Comentând viața la un nivel de societate mai elevat, Anthony Trollope își inaugura, în 1855, seria de romane cu *The Warden*.

Frăția prerafaelită nu a fost unanim acceptată la apariția ei. Majoritatea voturilor pozitive s-a datorat uneia dintre cele mai puternice voci artistice ale momentului, John Ruskin, analist al istoriei artei europene, pentru care a propus standarde și comentarii. În lucrarea sa *Modern Painters*, acesta și-a propus plasarea picturilor lui J.M.W. Turner în diferite contexte definite de concepte ca: frumusețe, natură, adevăr, imaginație. Trimiterile la literatură din acest tratat de pictură modernă sunt identificate prin pasaje descriptive care dovedesc meșteșugul scriitoricesc al lui Ruskin, îmbinat cu luciditatea exprimării și claritatea stilului.

Inițiat în pictură, spiritul prerafaelit a avut ecouri și în poezia engleză. Lirica lui Alfred Tennyson a urmat influențele celei de-a doua generații de poeți romantici, fiind inspirată, mai ales, de poemele lui Shelley și ale lui Keats. Notele melancolice se fac simțite în poeme ca: *The Ballad of Oriana*, *Mariana*, *The Lady of Shalott*, care tratează tematica morții văzută ca experiență eliberatoare. Volumul de *Poeme* publicat în anul 1842 stă sub semnul negativismului și al autoexilării dintr-o lume activă. O nouă orientare a operei lui Tennyson, de angajare socială, se

observă în poemul narativ *The Princess: A Medley* (1847), care își propune să trateze subiectul educației femeilor, de actualitate în epocă. Poemul de dragoste *Maud*, subintitulat *The Madness*, este unul dintre cele mai originale în epocă, originalitate recunoscută chiar prin paradoxul *I hate* din versurile de început.

Stilul artificial și dezordonat al poeziei lui Tennyson, caracterizat în epocă drept parnasian, domină, de altfel, lirica preraphaelită a mijlocului de secol XIX. Frăția preraphaelită își propusese, în 1848, un program de revoluționare a artelor plastice. Programul urmărea respingerea în pictură a normelor moștenite de la tradiția Renașterii târzii și actualizarea, în schimb, a sincerității superioare în exprimare, identificată în operele de dinaintea perioadei marcată de arta lui Rafael. Intenția frăției preraphaelite era aceea de a uimi și de a revitaliza o lume artistică în amortire. Acest lucru s-a întâmplat prin retrezirea interesului pentru pictura medievală și pentru arhitectura gotică în Anglia sau prin cultivarea unei afinități cu arta creștină pură de dinaintea Reformării, având ca ideal atingerea naturii divine, în Germania.

Pictura preraphaelită este rezultatul unei imaginații entuziaste, energice și agresive. Elementul pictorial se bazează pe o tehnică riguroasă, axată pe reprezentarea fidelă a naturii. O altă trăsătură a lucrărilor preraphaelite, care explică și denumirea mișcării, este interesul pentru perioada Evului Mediu târziu și a Renașterii timpurii, de dinaintea artei lui Rafael, dominată de tratarea subiectelor într-o manieră mai autentică și mai puțin sofisticată decât cea întâlnită în structura clasică a Renașterii propriu-zise.

În literatura engleză, punctele de referință pentru arta preraphaelită au fost marcate de personalități precum Chaucer, Shakespeare și, mai ales, Keats, la care au făcut trimitere artiștii tineri (tabloul lui John Everett Millais, *Ferdinand Lured by Ariel*, descrie un episod din celebra piesă *The Tempest* a lui Shakespeare; opera lui Holman Hunt *The Flight of Madeline and Porphyro* prezintă tabloul final din *Eve of St. Agnes* a lui Keats).

Keats a fost poetul preferat de pictorii preraphaeliți, astfel că, atât Millais cât și Hunt aleg poemul său *Isabella, or The Pot of Basil* ca subiect care le-a inspirat lucrările. Tabloul lui John Everett Millais intitulat *Lorenzo and Isabella* a fost expus la Academia Regală în 1849, însoțit de un fragment din poemul lui Keats. Poemul relatează povestea de dragoste dintre Isabella și Lorenzo, acesta din urmă ucis de frații iubitei lui, furioși pe refuzul surorii lor de a se angaja într-o căsătorie mai avantajoasă, în favoarea tânărului Lorenzo. Frații îl îngroapă într-o pădure, de unde Isabella recuperează trupul neînsuflit, îl decapitează și păstrează capul într-un vas acoperit cu busuioac. Frații îl găsesc și îl aruncă, iar Isabella moare, copleșită de durere.

Opera lui Shakespeare a inspirat, de asemenea, lucrările preraphaelite, astfel că, tablouri intitulate *Ophelia*, care prezintă personajul în diferite ipostaze, se regăsesc la trei dintre pictorii preraphaeliți de marcă: Millais, Arthur Hughes și John William Waterhouse. Observarea detaliată a elementelor naturii, combinată cu simbolismul poetic transpare în toate cele trei lucrări: Ofelia contemplă apa în care își va găsi sfârșitul, la ultimii doi artiști menționați, în timp ce, la Millais, plutește pe apă, într-o rochie prețioasă și grea, cu flori multicolore în jurul ei.

Creațiile în versuri și proză ale artiștilor preraphaeliți au fost reunite în *The Germ*, revista mișcării. În paginile ei și-au exprimat înclinațiile scriitoricești și unii dintre pictorii fondatori ai frăției: Dante Gabriel Rossetti și-a dovedit talentul literar în poeme descriptive și decorative, ca *Autumn Idleness* sau *The Woodspurge*, în care a experimentat lirica peisagistică. Deși mai cunoscut ca pictor, D.G. Rossetti s-a angajat, de asemenea, în activitatea literară și a publicat volume de poezii și traduceri din poeți italieni (*The Early Italian Poets*, publicat în 1861). Atitudinea sa neconvențională față de etica epocii victoriene reflectă un element important al preraphaelismului, și anume spiritul său revoluționar.

O poezie de asemenea decorativă a cultivat Algernon Charles Swinburne, un apropiat al lui Rossetti, cunoscut ca o personalitate rebelă. *Songs before Sunrise* reflectă convingerile politice

ale poetului, care a militat pentru unificarea Italiei. Admirația pentru cultura clasică domină volumul *Poems and Ballads*(1866), care dovedește inspirația din metrica greacă.

Vocea feminină distinctă a liricii preraphaelite a fost Christina Rossetti, sora mai mică a lui Dante Gabriel Rossetti. Principalul său volum de versuri, *Goblin Market and Other Poems*(1862), dezvoltă alegorii ale universului copilăriei, prelungite în volumul *The Prince's Progress and Other Poems* (1866) cu incursiuni ale unei imaginații complicate în tărâmul misterios al feminității.

Pe fundalul artei secolului al XIX-lea, revoluția preraphaelită a declanșat mișcarea de distrugere a scenei artistice elitiste și introspective, propunându-și, în schimb, să o revigoreze prin idei și expresii originale, prin inspirația din natură, strălucirea culorilor, accentul pe detaliu și simbolismul imaginilor. Gruparea preraphaelită a conceput un program artistic revoluționar, care s-a cristalizat în prima dintre mișcările artistice cu influență semnificativă în epocă. Preraphaelismul a devenit, astfel, primul pas către o artă europeană modernă, stimulată, la început de secol XX, de Impresionismul francez.

BIBLIOGRAFIE:

Copplestone, Trewin, *The Pre-Raphaelites*, Gramercy Books, Random House Value Publishing, New York, 1999;

Sanders, Andrew, *The Short Oxford History of English Literature*, Clarendon Press, Oxford, 1994